

KS. PAWEŁ KOSTRZEWSKI

Wyższy Instytut Teologiczny w Częstochowie
ORCID 0000-0002-3402-6490

UDZIAŁ DUCHOWIEŃSTWA DIECEZJI CZĘSTOCHOWSKIEJ W TZW. RUCHU „KSIĘŻY PATRIOTÓW” (1949–1955)

WPROWADZENIE

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie udziału duchowieństwa diecezji częstochowskiej¹ w komisjach księży przy Związku Bojowników o Wolność i Demokrację (ZBoWiD) województwa katowickiego i łódzkiego, jak również stosunku biskupów i konfratrów do tych księży. Temat nie był dotychczas podejmowany w historiografii Kościoła częstochowskiego². Cenne informacje o częstochowskich „księżach postępowych” posługujących w województwie katowickim podał w swojej znakomitej pracy Jacek Żurek³. Nie dysponujemy jednak analogicznym do tego opracowaniem w odniesieniu do województwa łódzkiego. Ramy chronologiczne artykułu wyznaczają daty funkcjonowania Komisji Księży przy ZBoWiD.

¹ Diecezja częstochowska została erygowana na mocy bulli papieża Piusa XI *Vixdum Poloniae unitas* z 28 X 1925 r. Powierzchnia diecezji wynosiła 8524 km kw. i była zamieszkała przez ponad milion osób. Pierwszym jej ordynariuszem był bp Teodor Kubina (1925–1951), a jego następcą bp Zdzisław Goliński (1951–1963). Wspomagał ich bp pomocniczy Stanisława Czajka (1944–1965). W 1951 r. obejmowała 191 parafii, 24 ekspozytury, 22 dekanaty i 3 komisariaty (będziński, częstochowski i wieluński). Pod względem administracji państwowej od 1950 r. diecezja należała do województwa katowickiego, łódzkiego i poznańskiego (jedynie 2 parafie były w dekanacie wierszowskim) (J. Związek, *Diecezja częstochowska* [w:] *Encyklopedia katolicka*, Lublin 1979, kol. 851–852).

² M. Mikołajczyk, *Władza ludowa a diecezja częstochowska*, Częstochowa 2000; *idem*, *Problemy religijno-moralno-społeczne diecezji częstochowskiej w latach 1945–1989 wynikające z ówczesnej sytuacji politycznej*, Częstochowa 2002; W. Wlazlak, *Dzieje diecezji częstochowskiej w okresie działalności biskupa Zdzisława Golińskiego (1951–1963)*, Kraków 2000.

³ J. Żurek, *Ruch „księży patriotów” w województwie katowickim w latach 1949–1956*, Warszawa–Katowice 2009.

POWOŁANIE KOMISJI KSIĘŻY PRZY ZBoWiD

Początki organizacyjne ruchu „księży patriotów” związane były z powołanym na zjeździe organizacji kombatanckich w dniach 1–2 września 1949 r. w Warszawie ZBoWiD. W jego skład weszło 11 organizacji kombatanckich, w tym również Związek Byłych Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych, do którego zostali automatycznie zapisani wszyscy księża – więźniowie obozu w Dachau⁴. W zjeździe zorganizowanym w 10. rocznicę agresji Niemiec hitlerowskich na Polskę wzięło udział 45 duchownych⁵. Zostali oni starannie wyselekcjonowani przez Wojewódzkie Urzędy Bezpieczeństwa Publicznego (WUBP). W porozumieniu z władzami partyjnymi i zarządami poszczególnych związków niepodległościowych WUBP miały spowodować wybór na delegatów kapłanów, których dotychczasowa działalność gwarantowała pozytywną pracę w zjednoczonej organizacji, w myśl wskazań władz państwowych⁶. Spośród księży diecezji częstochowskiej w zjeździe zjednoczeniowym wziął udział jedynie ks. Jan Brodziński⁷. Jego postawę scharakteryzowano tak: „ks. Brodziński Jan – bardzo pozytywny, w rozmowach otwarcie ujawniał krytyczny stosunek do hierarchii kościelnej, jednak bez własnej koncepcji, nieprzygotowany politycznie, do wykorzystania”⁸. Znalazł się on również w 12-osobowej delegacji, która 1 września 1949 r. została przyjęta w Belwederze przez prezydenta Bolesława Bieruta⁹. Podczas tego spotkania ks. Henryk Zalewski wysunął projekt utworzenia specjalnej kapłańskiej komórki przy ZBoWiD, mającej „roztaczać opiekę nad księżmi, którzy stracili zdrowie w walce z okupantem i potrzebują pomocy”. Zgodnie z tym postulatem

⁴ Spośród 26 księży diecezji częstochowskiej, którzy przeżyli pobyt w obozach koncentracyjnych, po zakończeniu wojny do pracy w diecezji powróciło 14. Byli to: Józef Barczyk, Jan Brodziński, Franciszek Gola, Józef Jaworski, Augustyn Kańtoch, Bolesław Kobierski, Aleksander Konopka, Karol Kościów, Stefan Kowalski, Władysław Marcinkowski, Antoni Mietliński, Maciej Namysło, Leon Poprawa, Ewaryst Szopiński (J. Związek, *Martyrologium kapłanów diecezji częstochowskiej w czasie II wojny światowej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1976, t. 4, s. 288–298).

⁵ J. Żaryn, *Kościół a władza w Polsce (1945–1950)*, Warszawa 1997, s. 269.

⁶ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (dalej AIPN BU), 0648/151, Telefonogram do szefów WUBP, 8 VIII 1949 r., k. 93.

⁷ *Ibidem*, 0648/151, Lista kapłanów, którzy otrzymali zaproszenie na audiencję u prezydenta Bieruta, [b.d.], k. 30.

Ksiądz Jan Brodziński (1904–1975) – święcenia kapłańskie przyjął w 1927 r. 21 V 1940 r. został aresztowany przez gestapo i osadzony w niemieckich więzieniach i obozach koncentracyjnych w Sosnowcu, Dachau, Gusen i ponownie w Dachau. Po odzyskaniu wolności (29 IV 1945 r.) przez niemal dwa lata pracował w duszpasterstwie polonijnym w Niemczech (w Mannheim). Po powrocie do diecezji częstochowskiej objął administrację dwóch parafii: Mokrsko i Krzyworzeka. Od 1953 r. był wikariuszem adiutorem w parafii św. Jana Chrzciciela w Sosnowcu (Niwka), a od 1963 jej proboszczem (J. Kapuściński, *Wspomnienia ks. Jana Brodzińskiego (1904–1975) z pobytu w obozach koncentracyjnych w Sosnowcu, Gusen i Dachau* [w:] *Wspomnienia wojenne 1939–1945 księży diecezji częstochowskiej*, oprac. ks. J. Kapuściński, ks. J. Związek, Częstochowa 2012, s. 47–49).

⁸ AIPN BU, 0648/151, Charakterystyka udziału księży w kongresie zjednoczeniowym organizacji kombatanckich, 7 IX 1949 r., k. 144.

⁹ *Ibidem*, 0648/151, Lista kapłanów, którzy otrzymali zaproszenie na audiencję u prezydenta Bieruta, [b.d.], k. 30.

w grudniu 1949 r. zorganizowano Komisję Księży przy ZBoWiD (w skrócie GKK), która formalnie została powołana na mocy uchwały Prezydium Zarządu Głównego ZBoWiD z 11 stycznia 1950 r.¹⁰

PRZYNALEŻNOŚĆ KAPŁANÓW CZĘSTOCHOWSKICH DO OKK W KATOWICACH I ŁODZI

Wraz z powstaniem GKK w całym kraju utworzono 17 wojewódzkich Okręgowych Komisji Księży (OKK)¹¹. O przynależności decydowało miejsce sprawowania posługi kapłańskiej. Do 1950 r. obszar diecezji częstochowskiej pod względem administracji państwowej należał do województwa śląskiego, kieleckiego i łódzkiego. Na mocy ustawy z 28 czerwca 1950 r. powiat częstochowski wraz z miastem Częstochową został włączony do województwa katowickiego (dekanaty: blachowieński, częstochowski, parafia Przyrów z dekanatu gidelskiego, kłobucki, krzepicki, mstowski – bez parafii Borowno, Kruszyna, Kłomnice, parafia Wąsosz z dekanatu siemkowskiego i trzy parafie z dekanatu żareckiego: Janów, Złoty Potok i Zrębice). Zatem po reformie administracyjnej z 1950 r. duchowni diecezji częstochowskiej, zainteresowani działalnością w ruchu „księży patriotów”, mogli należeć do OKK w Katowicach, OKK w Łodzi¹², OKK w Poznaniu¹³. Powyższe zmiany przynależności administracyjnej sprawiły, że dwóch kapłanów – Ewaryst Szopiński i Mieczysław Wagner – będących członkami OKK w Kielcach, zostało włączonych do OKK Katowice¹⁴.

Formalne przyjęcie do OKK dokonywało się na podstawie uchwały prezydium, po uprzednim złożeniu deklaracji. Następnie wyrabiano legitymację, którą należało odebrać w biurze OKK. Zmiana miejsca zamieszkania czy pracy duszpasterskiej związana z przenosinami do innego województwa powodowały zmianę przynależności do OKK, co wiązało się z koniecznością wyrobienia nowych dokumentów. Z tego typu sytuacją mieliśmy do czynienia w przypadku ks. Wojciecha Galona, który 23 kwietnia 1953 r., jako proboszcz parafii w Krępie, został członkiem OKK w Łodzi, jednakże w związku z translokacją do miej-

¹⁰ Archiwum Akt Nowych (dalej AAN), Urząd do spraw Wyznań (dalej UdsW), 125/675, Działalność Komisji Księży przy ZBoWiD, k. 1; AAN, Główna Komisja Księży (dalej GKK), J. Laudański, *Główna i Okręgowe Komisje Księży przy ZBoWiD 1950–1955. Wstęp do inwentarza*, Warszawa 1977, s. 4–5; S. Owczarek, *Być zaangażowanym, być księdzem*, Warszawa 1982, s. 112; B. Bankowicz, *Komisja Księży przy ZBoWiD (1949–1955)*, „Chrześcijanin w Świecie” 1994, nr 1, s. 175; K. Stachewicz, *Dzieje ruchu „księży patriotów” w Polsce Ludowej*, „Ethos” 1997, nr 1, s. 220; T. Markiewicz, *„Księża patrioci” w latach 1949–1955 [w:] Stosunki między państwem a Kościołem rzymskokatolickim w czasach PRL*, red. A. Chojnowski, M. Kula, Warszawa 1998, s. 72, 78; J. Żurek, *Ruch „księży patriotów”...*, s. 50–51.

¹¹ AAN, GKK, J. Laudański, *Główna i Okręgowe Komisje Księży...*, s. 9. Utworzono Okręgowe Komisje Księży w Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Kielcach, Koszalinie, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Opolu, Poznaniu, Katowicach (Stalinogrodzie), Szczecinie, Rzeszowie, Warszawie, Wrocławiu, Zielonej Górze (AAN, GKK 41, Ilościowy wykaz członków OKK wg województw, k. 7).

¹² Na temat OKK w Łodzi zob. również: A. Poniński, *Początki ruchu „księży patriotów” w południowej części diecezji wrocławskiej [w:] Władze komunistyczne wobec Kościoła katolickiego w Łódzkiem 1945–1967*, red. J. Wróbel, L. Próchniak, Warszawa 2005, s. 67–79.

¹³ J. Żurek, *Ruch „księży patriotów”...*, s. 73.

¹⁴ *Ibidem*, s. 75, 308.

sowości Ostrowy k. Kłobucka w 1954 r. zasilili szeregi OKK Katowice. Podwójną zmianę przynależności przeszedł ks. Zbigniew Lewiński, który 26 stycznia 1951 r. został członkiem OKK Katowice, następnie wraz z podjęciem w 1952 r. posługi w parafii św. Lamberta w Radomsku stał się członkiem OKK w Łodzi, aby powrócić do OKK Katowice w chwili powierzenia mu 22 grudnia 1953 r. administratury parafii św. Idziego w Zrębicach. Z kolei ks. Stanisław Gurbiel pierwotnie był członkiem OKK we Wrocławiu, gdy jednak zamieszkał w Częstochowie, 1 listopada 1954 r. włączono go do OKK w Katowicach¹⁵.

Tabela 1. Wykaz księży diecezji częstochowskiej należących do OKK w Katowicach (1950–1955)

Lp.	Imię i nazwisko ¹⁶	Data przyjęcia do OKK	Numer legitymacji	Miejsce posługi	Stanowisko
1.	Stefan Banasiński (1888–1977)	3 III 1953 r.	308543	Żarki Łągisza (od 1952 r.)	proboszcz
2.	Stanisław Ciećwierz (1884–1970)	28 XI 1950 r.	–	Ciągowice	proboszcz
3.	Zygmunt Czechowicz (1906–1989)	28 IV 1950 r.	145209	Łęka Niegowonice	administrator proboszcz
4.	Ewaryst Gałązka (1904–1984)	14 IV 1953 r.	308532	Cykarzew	administrator
5.	Wojciech Galon (1914–1987)	19 X 1954 r.	–	Ostrowy (od 1954 r.)	administrator
6.	Stanisław Gurbiel (1886–1957)	1 XI 1954 r.	–	Częstochowa	emeryt
7.	Roman Jaros (1903–1983)	3 III 1953 r.	308546	Będzin-Koszelew	administrator
8.	Stefan Królik (1913–1995)	28 IV 1950 r. ¹⁷	–	św. Józefa w Dąbrowie Górniczej	administrator
9.	Zbigniew Lewiński (1915–1999)	26 I 1951 r.	145218	św. Piotra i Pawła w Zawierciu (do 1952 r.) Zrębice (od 1953 r.)	wikariusz administrator

¹⁵ Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie (dalej: AKMCz), brak sygn., Karta personalna ks. Zygmunta Lewińskiego, b.p.; J. Żurek, *Ruch „księży patriotów”...*, s. 306–308.

¹⁶ W nawiasach podano lata życia.

¹⁷ Skreślony z listy członków OKK na własną prośbę 19 XII 1950 r.

10.	Włodzimierz Majcherczyk (1924–1987)	5 V 1953 r.	308528	Borowno Żarki	wikariusz wikariusz
11.	Stanisław Musiał (1916–1974)	6 X 1953 r.	303553	Chrystusa Króla w Dąbrowie Górniczej	administrator
12.	Alfons Niederman (1893–1979)	12 VIII 1950 r.	073354	Skarzyce	administrator
13.	Stanisław Patora (1906–1992)	5 V 1953 r.	308526	Ostrowy Mykanów (od 1954 r.)	administrator administrator
14.	Mieczysław Skurczyński (1914–1962)	24 VIII 1950 r.	145206	Częstochowa Dąbrowa Górnicza Klimontów	prefekt administrator
15.	Jan Smogorzewski (1905–1981)	21 IV 1950 r.	145203	Brożec (adm. opolska; do 1950 r.) Trójcy Świętej w Będzinie Mykanów (1952–1954) św. Andrzeja Boboli w Sosnowcu	proboszcz wikariusz administrator kapelan ss. karmelitanek
16.	Józef Szewczyk (1895–1960)	1 VIII 1950 r.	145205	św. Andrzeja Boboli w Kiedrzyńcu	administrator katecheta
17.	Ewaryst Szopiński (1910–1994)	1 X 1950 r.	–	Ługi Radły	administrator
18.	Marian Sztuka (1914–1969)	3 III 1953 r.	308776	Chruszczobród	administrator
19.	Mieczysław Wagner (1902–1962)	1 X 1950 r.	145212	Żuraw	proboszcz
20.	Marian Wieczorek (1921–1970)	3 XI 1953 r.	303555	Krzepice Trójcy Świętej w Będzinie	wikariusz wikariusz
21.	Władysław Zasadzin (1906–1980)	8 II 1955 r.	–	Targoszyce	proboszcz

Źródło: AAN, sygn. UdsW 125/675, k. 40–41; J. Żurek, *Ruch „księży patriotów”...*, s. 306–308.

Do OKK w Katowicach należało zatem 21 kapłanów diecezji częstochowskiej. Wśród nich 18 było administratorami lub proboszczami, 4 wikariuszami (2 z nich zostało administratorami: ks. Smogorzewski w Mykanowie i ks. Lewiński w Zrębicach), jeden prefektem szkolnym i jeden emerytem. Aż 11 posługiwało na terenie Zagłębia Dąbrowskiego, jedynie 2 w Częstochowie (Szewczyk, Gurbiel)¹⁸, a pozostali w małych miejscowościach i wsiach powiatu częstochowskiego i zawierciańskiego. Niektórzy księża łączyli obowiązki parafialne z funkcją katechetów (Szewczyk, Sztuka). Na marginesie warto odnotować, że pod względem liczby członków katowicka OKK plasowała się na trzecim miejscu w kraju. Odsetek księży należących był jednak niższy od średniej krajowej i wynosił 7,7 proc. (10. miejsce wśród wszystkich województw). Przynależność diecezjalna członków OKK w 1954 r. przedstawiała się następująco: 43 pochodziło z diecezji katowickiej, 19 z częstochowskiej, 4 z krakowskiej, 9 z administracji opolskiej¹⁹.

Tabela 2. Wykaz księży diecezji częstochowskiej należących do OKK w Łodzi (1950–1955)

Lp.	Imię i nazwisko ²⁰	Data przyjęcia do OKK	Numer legitymacji	Miejsce posługi	Stanowisko
1.	Kazimierz Bajorek (1910–1978)	10 IV 1951 r.	065261	Dzietrzkowice	proboszcz
2.	Adam Borek (1886–1957)	8 IV 1953 r.	–	Pątnów	proboszcz
3.	Jan Brachowski (1910–1986)	25 V 1950 r.	27460	Wola Krzysztoporska	proboszcz
4.	Aleksy Cudziński (1881–1966)	20 VII 1950 r.	27945	Rzejowice	proboszcz
5.	Wojciech Galon (1914–1987)	23 IV 1953 r.	68495	Krępa (do 1954 r.)	administrator
6.	Emanuel Hereda (1906–1965)	25 V 1950 r.	27341	Dworszowice Kościelne	proboszcz
7.	Franciszek Kowalski (1916–1994)	20 VII 1959 r.	27946 065275	Żdźary	proboszcz
8.	Zbigniew Lewiński (1915–1999)	–	–	św. Lamberta w Radomsku (1952–1953)	wikariusz

¹⁸ Częstochowę, oprócz Katowic, zaliczano do najtrudniejszych miejsc pod względem rozwoju ruchu „księży patriotów” (A. Dziurok, *Kruczoizacja. Polityka władz partyjno-państwowych wobec Kościoła katolickiego w latach 1945–1956 w województwie śląskim/katowickim*, Katowice 2012, s. 446).

¹⁹ *Ibidem*, s. 448.

²⁰ W nawiasach podano lata życia.

9.	Feliks Litewka (1909–2001)	14 III 1950 r.	065551	Chełmo (do 1953 r.) św. Marii Magdaleny w Radomsku	proboszcz proboszcz
10.	Józef Łukaszewski (1918–1981)	20 X 1953 r.	–	Wieluń	prefekt
11.	Eugeniusz Maślankiewicz (1901–1956)	22 VII 1950 r.	068725 27401	Wielgomłyny	administrator
12.	Stanisław Nejman (1909–1995)	11 II 1953 r.	–	Lututów	proboszcz
13.	Franciszek Olek (1912–1957)	5 VII 1951 r.	065262	Makowiska	proboszcz
14.	Jan Placek (1903–1965)	11 II 1953 r.	–	Brzeźnica	proboszcz dziekan
15.	Stanisław Porządek (1915–1963)	29 III 1955 r.	–	Konopnica	proboszcz
16.	Antoni Sewerynek (1895–1955)	16 IV 1953 r.	68810	Gomunice	proboszcz
17.	Antoni Sztajno (1911–1992)	17 II 1953 r.	–	Strzelce Małe	proboszcz
18.	Wincenty Śliwiński (1900–1976)	20 VII 1950 r.	27947	Wierzchlas	proboszcz
19.	Jan Waclawiak (1911–2001)	24 IV 1951 r.	–	Jedlno	proboszcz
20.	Ignacy Wesołowski (1890–1962)	6 V 1953 r.	68327	Bęczkowice	proboszcz
21.	Józef Zawadzki (1907–1975)	6 V 1953 r.	68494	Rząśnia	proboszcz wicedziekan
22.	Fabian Zbieszczyk (1911–1967)	14 III 1950 r.	065266	Garnek	proboszcz

Zródło: AAN, Okręgowa Komisja Księży w Łodzi (dalej OKK Łódź), 176, Sprawozdanie OKK przy ZBoWiD w Łodzi z okresu II kwartału 1953 r., b.p.; AAN, OKK Łódź 182, Spis członków OKK w Łodzi, 15 IV 1955 r., b.p.; AAN, UdSW 125/675, k. 48–49.

Do OKK w Łodzi należało 22 kapłanów diecezji częstochowskiej. Wśród nich było 19 administratorów lub proboszczów, 2 wikariuszy i jeden prefekt szkolny. Jeden pełnił funkcję dziekana (Placek), a jeden wicedziekana (Zawadzki). Wszyscy, z wyjątkiem

ks. Litewki (Radomsko), ks. Lewińskiego (Radomsko) i ks. Łukaszewskiego (Wieluń), posługiwali w parafiach wiejskich.

Formalnie członkami ruchu „księży patriotów” było 41 duchownych diecezji częstochowskiej, co stanowiło niespełna 9 proc. tego prezbiterium²¹. Najstarszym uczestnikiem był ks. Aleksy Cudziński, liczący w chwili przystąpienia 69 lat, a najmłodszym ks. Włodzimierz Majcherczyk, mający 29 lat i 3 lata kapłaństwa. Taki sam staż kapłański miał o trzy lata starszy ks. Marian Wieczorek. Charakterystyczny był jednak udział w tym ruchu kapłanów w średnim wieku i starszych. Księżę ponad sześćdziesięcioletnich było 6, ponad pięćdziesięcioletnich również 6, najliczniejszą grupę stanowili duchowni ponad czterdziestoletni – 18, ponad trzydziestoletnich było 10 i jeden ponad dwudziestoletni.

Należy zwrócić również uwagę na grupę tzw. sympatyków, tj. kapłanów uczestniczących w ruchu „księży patriotów”, ale formalnie do niego nienależących, choć niejednokrotnie wykazujących większą aktywność niż członkowie komisji. Ich liczba była zmienna, niektórzy z biegiem czasu podpisywali deklaracje członkowskie, inni zaś tracili ten status, najczęściej wówczas, gdy przestawali czerpać z tego korzyści. O przynależności do sympatyków bardziej decydowali członkowie Komisji i UB, niż miała na to wpływ postawa samych księży. Uczestniczyli oni w spotkaniach komisji (rozszerzonego plenum i prezydium)²².

Motywy zaangażowania w ruch „księży patriotów” były zróżnicowane. Do najczęściej występujących należały możliwość uzyskania pomocy materialnej²³, kwestie ambicjonalne wynikające z konfliktu z ordynariuszem²⁴, pobudki ideologiczne, szantaż na podstawie materiałów kompromitujących dotyczących tzw. sfery *de sexto*, jak również uniknięcie represji z powodu udziału w organizacjach niepodległościowych²⁵.

²¹ W 1955 r. w diecezji częstochowskiej było 457 księży.

²² J. Żurek, *Ruch „księży patriotów”...*, s. 107, 114.

²³ Jeden z sympatyków ruchu „księży patriotów”, ks. Antoni Turbański, jako administrator parafii Kielczygłów kontynuował budowę kościoła rozpoczętą przez poprzednika ks. Józefa Jansona, notabene skazanego na 4 lata więzienia. 1 VIII 1950 r. żalił się bp. Kubinie, że nie będąc „księdzem patriotą”, ma poważne trudności w nabyciu materiałów budowlanych. Prosił o przeniesienie do parafii Gomonice i mianowanie na swoje miejsce jakiegoś „księdza patriotę”, który w ten sposób mógłby poprawić wśród duchowieństwa i wiernych reputację. Ordynariusz nie spełnił jednak jego prośby. Kiedy władzę w diecezji objął bp Goliński, ks. Turbański zwrócił się do niego z zapytaniem, czy w celu załatwienia spraw związanych z budową może prosić o pomoc OKK w Łodzi, licząc się z tym, że ceną może być nagabywanie na wstąpienie w jej szeregi. Postępowanie ks. Turbańskiego jednoznacznie świadczy o tym, że zdarzały się przypadki wiązania się z ruchem „księży patriotów” w celu osiągnięcia konkretnych korzyści materialnych (AKMCz, brak sygn., Pismo ks. A. Turbańskiego do bp. Kubiny, 1 VIII 1950, b.p.; *ibidem*, Pismo ks. A. Turbańskiego do Kurii Diecezjalnej w Częstochowie, 5 IX 1951, b.p.).

²⁴ Wielki żal do biskupa ordynariusza i Kurii Diecezjalnej miał np. ks. Eugeniusz Maślankiewicz, a powodem był brak zgody na kumulację stypendiów mszalnych, stanowiących źródło utrzymania księdza i jego rodziny w czasie okupacji niemieckiej, jak również pomijanie go przy kolejnych translokatach. W jednym z listów pisał, że gdy przez 10 lat duszpasterzował w Błędowie, „parafii zapomnianej przez Boga i ludzi”, nie odwiedził go żaden dostojnik kościelny, jedynie urzędowe pisma kurialne w sprawie składek czy zbiorów „uprzytomniały mi, że jeszcze ktoś o mnie w ten sposób pamięta”. W innym piśmie odniósł się natomiast do nieuwzględnienia przez władze diecezjalne jego prób o przeniesienie na inną parafię, pisząc z ironią, że „cnota beznadziejnego czekania na awans i rola wiechcia diecezjalnego przestały mnie już interesować” (AACz, AP 123, Ks. Eugeniusz Maślankiewicz).

²⁵ Mógł to być jeden z powodów zaangażowania się m.in. następujących księży: Mieczysława Wagnera, Zygmunta Czechowicza, Ewarysta Gałązki, Mieczysława Skurczyńskiego (współpracował z organizacjami podziemnymi,

Przynależność do komisji wiązała się z obowiązkiem uiszczania składek członkowskich w wysokości, jaką deklarowało się zapewne w momencie podpisywania oświadczenia o przystąpieniu. Były to różne sumy, na ogół przed wymianą waluty 50 zł, a po wymianie – 3 zł (wymiana z 28 października 1950 r. w przypadku gotówki wynosiła 1:100). Niektórzy kapłani w ogóle nie deklarowali składek. Odnotować należy, że najaktywniejsi członkowie okazywali sumy znacznie wyższe niż przeciętne składki. Do takich należeli księża: Czechowicz, Królik, Litewka, Maślankiewicz i Zbieszczyk²⁶.

Podkreślić też należy, że księża częstochowscy pełnili ważne funkcje w strukturach OKK w Katowicach i Łodzi. 13 lipca 1950 r. podczas wojewódzkiej konferencji został wybrany zarząd (prezydium) OKK w Katowicach. Funkcję zastępcy przewodniczącego (ks. Filip Bednorz) powierzono ks. Czechowiczowi. Członkami zarządu zostali natomiast Skurczyński, Szewczyk i Niederman (dokooptowany 7 września 1950 r.)²⁷. Wyżej wymienieni pełnili swoje funkcje do 15 lutego 1955 r.²⁸

W wyniku wyborów z 20 listopada 1951 r. w skład Plenum OKK w Katowicach weszli księża: Stefan Banasiński, Franciszek Cyroń SDB, Stanisław Patora, a zastępcami byli: Jan Smogorzewski, Leon Stasiński i Władysław Zasadzin²⁹.

W 1950 r. funkcję opiekuna prefektów w województwie katowickim pełnił ks. Józef Szewczyk. Nie wywiązywał się jednak należycie z powierzonego mu zadania, skoro w październiku 1951 r. postulowano wyznaczenie specjalnego opiekuna katechetów. Jednakże po kasacie szkolnego nauczania religii prefekci przeszli do duszpasterstwa parafialnego, a funkcja ich opiekuna się zdezaktualizowała³⁰.

14 marca 1950 r. na zebraniu organizacyjnym wybrano zarząd OKK w Łodzi³¹, w skład którego weszli ks. Litewka i ks. Zbieszczyk. 20 października 1950 r. został doń dokooptowany ks. Eugeniusz Maślankiewicz, jednakże na skutek perswazji bp. Teodora Kubiny nie podjął związanych z tym obowiązków³².

Na zebraniu Prezydium OKK w Łodzi 7 listopada 1951 r. postanowiono wyeliminować z grona członków Prezydium m.in. ks. Zbieszczyka, któremu zarzucono nieregularne uczestnictwo w posiedzeniach i niewykonywanie prac w ramach OKK. Wraz z ks. Janem Polakiem i ks. Józefem Paluchem miał wejść w skład Komisji Społecznej z zadaniem

---

zajmując się kolportowaniem prasy konspiracyjnej oraz przerzutami ludzi przez granicę, pomagając im zdobyć fałszywe dokumenty) (AACz, AP 198, Ks. Mieczysław Skurczyński; AACz, AP 221, Ks. Mieczysław Wagner; AKMCz, Akta personalne 150/359, Ks. Ewaryst Gałązka).

²⁶ AAN, OKK Łódź 182, Deklaracje członkowskie, b.p.; J. Żurek, *Ruch „księży patriotów”...*, s. 106.

²⁷ AAN, OKK Kat 91, Sprawozdanie z działalności OKK Katowice za czas od 24 I 1950 do 31 X 1951, k. 12–13; J. Żurek, *Ruch „księży patriotów”...*, s. 112–113.

²⁸ *Ibidem*, s. 113, 306–308.

²⁹ AAN, OKK Kat 91, Protokół z konferencji sprawozdawczo-wyborczej OKK w Katowicach, 20 XI 1951, k. 2.

³⁰ *Ibidem*, Wykaz członków Plenum OKK Katowice wybranych 20 XI 1951, k. 66; J. Żurek, *Ruch „księży patriotów”...*, s. 113–114.

³¹ W skład zarządu OKK w Łodzi wchodziło 9 kapłanów: ks. Zygmunt Pasternak (przewodniczący; parafia Charlupia Wielka), Jan Polak (wiceprzewodniczący; Milejów), pplk Ksawery Andrysiak (sekretarz), Tadeusz Matuszewski, Bolesław Malinowski (Krzepczów), Józef Sulwiński (Zelów), Józef Paluch (Dalików) (AIPN BU, 0648/147/1, Sprawozdanie OKK w Łodzi od 1 I do 31 VIII 1950, k. 87).

³² AAN, OKK Łódź 176, Sprawozdanie OKK przy ZBoWiD w Łodzi za październik 1950 r., k. 165, 169; *ibidem*, Sprawozdanie nr 5 OKK przy ZBoWiD w Łodzi za miesiąc grudzień 1950 r., k. 157.

opiekowania się księżmi lojalnymi, potrzebującymi pomocy materialnej. W ten sposób chciano złagodzić ich negatywny stosunek do nowych członków Prezydium³³.

W 1953 r. zmarłego płk. Ksawerego Andrysiaka na stanowisku sekretarza OKK w Łodzi zastąpił ks. Litewka, pełniący w tym czasie funkcję wiceprzewodniczącego³⁴. Z kolei II wiceprzewodniczącym był ks. Śliwiński³⁵. Po wyborach przeprowadzonych w tym samym roku ks. Litewka utrzymał funkcję sekretarza, a II wiceprzewodniczącym został ks. Jan Placek³⁶.

Najaktywniejszymi członkami OKK w Katowicach byli księża: Czechowicz, Szewczyk, Skurczyński. Niejednokrotnie głos w dyskusjach zabierali Banasiński i Stanisław Kopeć. W ramach OKK w Łodzi wyróżniali się Litewka, Maślankiewicz i Śliwiński³⁷. Pełnili oni ważne funkcje w strukturach GKK. Na zjeździe w 1952 r. do Plenum GKK wybrano księży Banasińskiego i Czechowicza, a w 1954 r. Czechowicza, Placka i Litewkę. Ten ostatni w Prezydium GKK był zastępcą skarbnika. Dodatkowo ks. Czechowicz opiekował się OKK w Kielcach, a ks. Skurczyński OKK we Wrocławiu³⁸.

Do ważnych zadań „księży patriotów” należało pozyskiwanie nowych członków i sympatyków. Dyskusję w tej sprawie na posiedzeniu Prezydium OKK w Łodzi 9 października 1951 r. zainicjował ks. Litewka. Ustalono, że należy wykorzystywać spotkania duchownych przy okazji odpustów, imienin czy spowiedzi oraz wszelkie przypadkowe spotkania do podejmowania uświadamiających pogadanek. Nie powinno im się jednak nadawać charakteru oficjalnego. Należało raczej akcentować prawowierność księży z OKK i odierać zarzuty o „schizmatyckość” ruchu³⁹. Skuteczna interwencja w sprawie zwolnienia przetrzymywanych w więzieniach kapłanów miała wzmocnić autorytet OKK i przyczynić się do pozyskania nowych członków⁴⁰. W związku z tym postulowano zwrócić się do prezydenta Bieruta z prośbą o ułaskawienie księży, „którzy zblądzili, wierząc wrogię propagandzie...”⁴¹. W wyniku podjętych starań zwolniono z więzienia 12 września 1950 r. ks. Tomasza Opasewicza⁴². Niewątpliwie poważną przeszkodą

³³ AIPN BU, 0648/147/1, Pismo WUBP w Łodzi do Departamentu V MBP, 10 XI 1951 r., k. 57–58.

³⁴ AAN, OKK Łódź 176, Sprawozdanie OKK przy ZBoWiD w Łodzi za I kwartał 1953 r., b.p.

³⁵ *Ibidem*, Sprawozdanie OKK przy ZBoWiD w Łodzi za I kwartał 1953 r., b.p.

³⁶ *Ibidem*, Sprawozdanie OKK przy ZBoWiD w Łodzi za okres II kwartału 1953 r., b.p. Skład prezydium przedstawiał się następująco: Aleksy Chrulewicz (przewodniczący), Józef Wocial (I wiceprzewodniczący), Jan Placek (II wiceprzewodniczący), Jan Polak (III wiceprzewodniczący), Feliks Litewka (sekretarz), Wiktor Kłosowicz (z-ca sekretarza), Franciszek Kulesza (skarbnik), Tadeusz Matuszewski (członek prezydium), Stanisław Grabowski (członek prezydium).

³⁷ *Ibidem*, Sprawozdanie ks. M. Puacza, opiekuna OKK w Łodzi do Delegata Krajowego przy Głównym Zarządzie Komisji Księży za miesiąc marzec 1952 r., k. 131; *ibidem*, Sprawozdanie ks. M. Puacza, opiekuna OKK w Łodzi do Delegata Krajowego przy Głównym Zarządzie Komisji Księży za miesiąc wrzesień 1952 r., k. 235; AAN, OKK Kat 91, Lista obecności na konferencji OKK w Katowicach w dniu 20 XI 1951 r., k. 10–11.

³⁸ AAN, sygn. UdsW 125/675, Skład Prezydium i Plenum GKK ukonstytuowany na zjeździe 23 XI 1954 r. w Warszawie, k. 11–12; AAN, GKK 14, Pismo ks. Czechowicza do Zarządu GKK w Warszawie, 5 I 1952 r., k. 71; *ibidem*, Sprawozdanie ks. M. Skurczyńskiego za miesiąc wrzesień 1952, k. 236; J. Żurek, *Ruch „księży patriotów”...*, s. 101.

³⁹ AIPN BU, 0648/147/1, Protokół z posiedzenia Prezydium OKK w Łodzi, 9 X 1951 r., k. 49.

⁴⁰ *Ibidem*, Raport specjalny WUBP w Łodzi do Departamentu V MBP, 28 VII 1950 r., k. 95.

⁴¹ *Ibidem*, Raport specjalny WUBP w Łodzi do Departamentu V MBP, 27 V 1950 r., k. 102–103.

⁴² AAN, OKK Łódź, sygn. 176, Sprawozdanie z dotychczasowej pracy Komisji Księży przy ZBoWiD w Łodzi, b.p.; *ibidem*, Protokół nr 1 z I Powiatowej Konferencji Księży w Radomsku odbytej w dniu 27 XI 1950 r., k. 129–132.

dla rozwoju ruchu było negatywne nastawienie innych kapłanów i wiernych. Ksiądz Szewczyk, zdając sobie sprawę z grożącego „księżom patriotom” syndromu obłożonej twierdzy, postulował: „Trzeba być stale w pracy, w ruchu, spotykać się z księżmi, wtenczas trudności będą malały [...] Nie możemy się izolować, zataczać musimy szersze kręgi, OKK musi promieniować”⁴³. Proces pozyskiwania nowych członków został zahamowany w listopadzie 1953 r. z chwilą powstania Komisji Duchownych i Świeckich Działaczy Katolickich⁴⁴.

Obowiązek pozyskiwania nowych członków i sympatyków spoczywał głównie na kapłanach pełniących funkcję pełnomocników/opiekunów powiatowych. W województwie katowickim byli to ks. Czechowicz (Zawiercie), ks. Szewczyk (Częstochowa, Lubliniec), ks. Skurczyński (Będzin, Sosnowiec, Dąbrowa Górnicza, Czeladź)⁴⁵, w województwie łódzkim zaś ks. Śliwiński⁴⁶, a od 1953 r. dodatkowo księża: Litewka, Maślankiewicz, Zbieszczyk, Waclawiak, Placek, Franciszek Kowalski⁴⁷.

Podkreślić należy, że wielu kapłanów skutecznie oparło się presji zaangażowania w ruch „księży patriotów”, w konsekwencji narażając się na dodatkowe szkany. Przykładem może być ks. Józef Pruchnicki, protegowany na członka ZBoWiD przez ks. płk. Antoniego Lempartego i Romana Szemraja⁴⁸. Na wysłane w tej sprawie pisma nie odpowiadał. W wyniku działań UB został pozbawiony stanowiska pełnomocnika PCK⁴⁹.

Przynależność do OKK wiązała się z określonymi korzyściami finansowymi i umożliwiała załatwienie wielu spraw materialnych, np. zakup materiałów budowlanych czy liturgicznych (głównie wina mszalnego i świec), utrzymanie prawa do nauczania religii w szkole, w sytuacji gdy inni byli go pozbawiani⁵⁰, oraz dostęp do opieki lekarskiej i sanatoryjnej⁵¹. Członkowie prezydium OKK otrzymywali stałe diety, a pozostali członkowie i sympatycy, zwłaszcza ci znajdujący się w trudnej sytuacji, mogli liczyć na

---

Ksiądz Tomasz Opasewicz (1880–1952) – proboszcz w Kamieńsku. Aresztowany we wrześniu 1948 r. i skazany 6 XII 1948 r. na 10 lat więzienia i 4 lata utraty praw obywatelskich, przypadek mienia na rzecz skarbu państwa za inspirowanie pobicia studentów, którzy 24 IX 1948 r. dokonywali inwentaryzacji zabytków kulturalnych w Kamieńsku i Gorzkowicach. Sprawę rozpatrywał WSR w Łodzi (Archiwum Państwowe w Łodzi [dalej APL], Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Łodzi [dalej KW PZPR Łódź], Meldunek doręczony nr 32 starosty powiatu piotrkowskiego do Wojewódzkiego Komitetu Partii Robotniczej, 27 IX 1948 r., k. 144; J. Myszor, A. Mirek, *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL. Suplement*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” (2008), t. 41, z. 1, s. 162. Rok przed ukończeniem wyznaczonej na podstawie wyroku sądowego kary został zwolniony, dzięki interwencji OKK w Katowicach, salezjanin z Kamyka ks. Karol Bratek (AAN, OKK Kat 91, Sprawozdanie z działalności OKK Katowice za czas od 24 I 1950 r. do 31 X 1951 r., k. 21).

⁴³ J. Żurek, *Ruch „księży patriotów”...*, s. 110.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 111.

⁴⁵ AAN, OKK Kat 91, Sprawozdanie z akcji wyborczej na terenie OKK Katowice, 1 XII 1951, k. 43–44.

⁴⁶ AAN, OKK Łódź 176, Sprawozdanie nr 6 z działalności OKK w Łodzi za rok 1950, k. 140.

⁴⁷ *Ibidem*, Sprawozdanie OKK przy ZBoWiD w Łodzi za okres II kwartału 1953 r., b.p.

⁴⁸ AIPN BU, 0648/147/1, Sprawozdanie OKK przy ZBoWiD w Łodzi za miesiąc wrzesień 1950 r., k. 84.

⁴⁹ *Ibidem*, Charakterystyka ks. Józefa Pruchnickiego, [b.d.], k. 220.

⁵⁰ Przykładem może tu być m.in. ks. Marian Sztuka z Chruszczobrodu, który na konferencji 20 XI 1951 r. dziękował OKK za interwencję w sprawie uzyskania prawa nauczania (AAN, OKK Kat 91, Protokół z konferencji sprawodawczo-wyborczej OKK w Katowicach, 20 XI 1951, k. 7).

⁵¹ Przykładem może być ks. Kazimierz Czapliński z Poręby (AAN, OKK Kat 91, Sprawozdanie z działalności OKK Katowice za czas od 24 I 1950 r. do 31 X 1951 r., k. 21).

zapomogi. Wysokość diet i zapomóg była uzależniona od opinii, jaką cieszył się dany duchowny, od jego aktywności w życiu społecznym i na forum OKK, ale również od kondycji finansowej parafii, w której pracował. Dietę w wysokości 900 zł otrzymywali księża Czechowicz, Skurczyński; w wysokości 800 zł Niederman i Szewczyk⁵².

Członkom i sympatykom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej przyznawano zapomogi. W 1953 r. na wniosek OKK pomoc finansową w postaci stałej zapomogi otrzymali następujący księża: Cudziński, Kowalski, Brachowski, Maślankiewicz, Hereda – wszyscy po 400 zł, Witczak i Sztajno – po 300 zł. Zapomogę doraźną przyznano natomiast ks. Śliwińskiemu⁵³. W tym samym roku prezydium OKK w Łodzi przyznało ks. Cudzińskiemu zapomogę bezzwrotną w wysokości 600 zł w związku z operacją i pobytem w szpitalu⁵⁴. Podejmowane przez OKK interwencje powinny nie tylko nieść określoną pomoc, ale nade wszystko mieć wydźwięk propagandowy, przyczyniający się do poszerzania grona sympatyków i członków⁵⁵.

Obok pomocy w nabyciu materiałów budowlanych czy liturgicznych zabiegano za pośrednictwem OKK o obniżenie nakładanych podatków lub o anulowanie bądź zmniejszenie zaległości podatkowych (ks. Lucjan Kaczmarzyk z Będzina, ks. Jan Smogorzewski). Z prośbą o pomoc zwracali się również kapłani niezrzeszeni⁵⁶.

Przy rozpatrywaniu wniosków zwracano przede wszystkim uwagę na odpowiednią postawę polityczną, bez względu na przynależność organizacyjną. Z tego powodu odrzucono prośby o pomoc wniesione przez ks. Kaczmarzyka i ks. Antoniego Mietlińskiego⁵⁷.

„Księża patrioci” jako delegaci OKK do Wydziału Finansowego przy Prezydium PRN decydowali o podziale znajdujących się w jego dyspozycji środków finansowych⁵⁸.

Istotnym aspektem aktywności „księży patriotów” diecezji częstochowskiej był udział w różnego rodzaju akcjach politycznych związanych m.in. z tzw. walką o pokój (konferencjach pokojowych np. w Międzynarodowym Dniu Pokoju zorganizowanym w Częstochowie 1–2 października 1949 r., akcji podpisywania tzw. Apelu sztokholmskiego, pielgrzymce do KL Auschwitz 17 czerwca 1950 r., Narodowym Plebiscycie Pokoju). Propagandowy wydźwięk miało również potępienie działalności kościelnego „Caritasu” i księży oskarżonych w procesie kurii krakowskiej. Zgodnie z retoryką władz wypowiediano się na temat ustanowienia stałej administracji kościelnej na tzw. Ziemiach Odzyskanych, jak również dekretu Rady Państwa z 9 lutego 1953 r. o obsadzeniu stanowisk kościelnych, umożliwiającego paraliżowanie polityki personalnej. Analogiczny do tej charakter miała działalność pisarska, której owocem były artykuły umieszczane na łamach „Głosu Kapłana” (1950), „Księdza Obywatela” (1950–1953) i „Kuźnicy Kapłańskiej” (1953–1957). Na tym polu najaktywniejsi byli księża: Litewka, Maślankiewicz, Skurczyński i Smogorzewski. Podkreślić należy, że komuniści podjęli

⁵² AIPN BU, 0648/153, Wykaz stałych diet zryczałtowanych, [b.d.], k. 64.

⁵³ AAN, OKK Łódź, sygn. 176, Sprawozdanie OKK przy ZBoWiD w Łodzi za I kwartał 1953 r., b.p.

⁵⁴ *Ibidem*, Sprawozdanie OKK przy ZBoWiD w Łodzi za okres II kwartału 1953, b.p.

⁵⁵ J. Żurek, *Ruch „księży patriotów”...*, s. 120–121.

⁵⁶ *Ibidem*, s. 123–124.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 126.

⁵⁸ *Ibidem*, s. 124.

nieudaną próbę usunięcia z urzędu wikariusza generalnego bp. Stanisława Czajkę i zastąpienia go „księdzem patriotą”⁵⁹. Ponadto „patrioci” wspierali akcje społeczne, np. akcję siewną, omłotową, przeciwstonkową. Katecheci wpajali dzieciom i młodzieży szacunek do państwa „ludowego” i rządzących⁶⁰. Wyrazem uznania ze strony władz dla tego rodzaju działalności były odznaczenia przyznane duchownym częstochowskim.

Tabela 3. Wykaz częstochowskich „księży patriotów” odznaczonych przez władze komunistyczne

Imię i nazwisko	Forma odznaczenia	Rok
Stefan Banasiński	Złoty Krzyż Zasługi	1954
Stanisław Ciećwierz	Złoty Krzyż Zasługi	1954
Zygmunt Czechowicz	Złoty Krzyż Zasługi	1951
Stanisław Kopeć	Srebrny Krzyż Zasługi	1954
Józef Krzyżanowski	Złoty Krzyż Zasługi	1954
Marian Krzyżanowski	Złoty Krzyż Zasługi	1954
Feliks Litewka	Złoty Krzyż Zasługi Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski	1951 1954
Alfons Niederman	Złoty Krzyż Zasługi	1952
Jan Placek	Złoty Krzyż Zasługi	1954
Mieczysław Skurczyński	Złoty Krzyż Zasługi	1950 i 1954
Józef Szewczyk	Złoty Krzyż Zasługi	1953
Jan Waclawiak	Srebrny Krzyż Zasługi	1954
Mieczysław Wagner	Złoty Krzyż Zasługi Krzyż Partyzancki	1951 1947

Źródło: AACz, AP 92, Notatka o przyznaniu ks. Józefowi Krzyżanowskiemu Złotego Krzyża Zasługi, k. 57; AAN, UdsW 125/675, k. 40–41; 48–49; AAN, OKK Kat 91, Sprawozdanie z działalności OKK Katowice za czas od 24 I 1950 do 31 X 1951 r., k. 22; „Ksiądz Obywatel” 1951, nr 9, s. 25; „Kuźnica Kapłańska” 1954, nr 14–15, s. 26.

⁵⁹ P. Kostrzewski, *Ingerencje władzy komunistycznej w politykę personalną diecezji częstochowskiej w latach 1945–1989*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 2021, t. 48, s. 185–186.

⁶⁰ Szerzej na temat aktywności polityczno-społecznej księży patriotów diecezji częstochowskiej zob.: P. Kostrzewski, *Aktywność polityczno-społeczna „księży patriotów” diecezji częstochowskiej (1949–1955)*, „Zeszyty Historyczne. Prace Naukowe Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie” 2021, t. 19, s. 175–214.

WŁADZE DIECEZJALNE WOBEC RUCHU „KSIĘŻY PATRIOTÓW”

Działalność „księży patriotów” była od samego początku negatywnie oceniana przez hierarchię kościelną, a istotne decyzje w odniesieniu do tego ruchu zapadały na forum Episkopatu Polski⁶¹. 9 grudnia 1950 r. bp Teodor Kubina, idąc śladem prymasa Stefana Wyszyńskiego i innych biskupów⁶², skierował do duchowieństwa częstochowskiego pismo o następującej treści: „Od pewnego czasu Wielebni Księża z różnych stron, świeckich i duchownych, otrzymują zaproszenie przybycia na zebrania i konferencje o charakterze niekościelnym. Na tego rodzaju zebraniach niejednokrotnie atakowano Ojca Św. i biskupów oraz głoszone zasady niezgodne [zarówno] z karnością wobec prawowitych władz kościelnych, jak i z nauką Kościoła katolickiego. Zebrania takie, zorganizowane bez upoważnienia ordynariusza, podpadają pod postępowanie kan. 2331, a księża organizujący je lub biorący w nich udział, czy to w obrębie diecezji, czy poza nią, narażają się na pewne konsekwencje tego kanonu. To samo odnosi się do stowarzyszeń kapłańskich, nie aprobowanych przez władze duchowne – o ile nie należy do nich zastosować nawet rygoru kan. 2335. Zarazem zwracamy uwagę na to, że czasopismo »Głos Kapłana« nie posiada wymaganego przez kan. 1385, 1386 i 1394 zezwolenia władzy kościelnej, mimo że traktuje o sprawach religijnych i kościelnych. Wobec tego odnośnie [do] abonowania, czytania, przechowywania tego pisma mają zastosowanie postanowienia kan. 1398”⁶³.

W podobnym duchu utrzymana była przestroga pasterska skierowana przez biskupów do Komisji Księży przy ZBoWiD. Została ona sygnowana przez ordynariusza częstochowskiego 29 grudnia 1950 r. Pisano w niej: „od dłuższego już czasu z niepokojem i troską przyglądają się Biskupi Polscy działalności Komisji Księży przy ZBoWiD. Wydaje się, że organizacja tego rodzaju co ZBoWiD, ani z nazwy swojej, ani z zadań i celów, określonych statutem, nie zamierza popierać jakiegokolwiek akcji, która by mogła utrudnić realizację zawartego porozumienia między Kościołem a państwem. Spostrzeżono jednak, że Komisje Księży przy ZBoWiD wbrew celom i zadaniom tej organizacji występują w działalności swojej, niejednokrotnie ku zgorszeniu wiernych, przeciwko Kościołowi, podkopując jedność i karność kościelną, siejąc niezgodę między kapłanami, przeciwstawiając kapłanów biskupom, co więcej, godząc w uwłaczający sposób w samego Namiestnika Chrystusowego, Ojca Św. Z cierpliwością ojcowską czekali biskupi na opamiętanie się kapłanów, członków

⁶¹ B. Staszek, *Diecezja sandomierska w powojennej rzeczywistości politycznej w latach 1945–1967*, t. 1, Sandomierz 2006, s. 189–190, 200. Już w pierwszej wypowiedzi publicznej po zjeździe ZBoWiD, 18 IX 1949 r., prymas w liście do prefektów wspominał: „bolejemy nad tyłoma tragediami dusz kapłańskich, które załamały się pod naciskiem różnych okoliczności. Ich katastrofa godzi i w niewinnych kapłanów i ich posłannictwo”. Dziesięć dni później, 27 września, podczas odprawy z dziekanami prymas mówił „o konieczności zespolenia kleru i niedopuszczenia do rozłamów w klerze, co obecnie jest największym niebezpieczeństwem dla wiary” (J. Żaryn, *Kościół a władza...*, s. 271).

⁶² D. Thiriet, *Marks czy Maryja? Komuniści i Jasna Góra w apogeum stalinizmu (1950–1956)*, tłum. J. Pysiak, Warszawa 2002, s. 187–188; B. Staszek, *Diecezja sandomierska...*, s. 196–197.

⁶³ *Pismo bp. T. Kubiny do duchowieństwa diecezji częstochowskiej z 9 XII 1950 r.*, „Okólniki Kurii Diecezjalnej w Częstochowie 1950–1955”, s. 5.

tych komisji. Niestety z bólem serca stwierdzają, że dotąd to nie nastąpiło. Dalsze milczenie mogłoby nam być poczytane za zaniedbanie naszych obowiązków biskupich. Dlatego [...] przestrzegamy wszystkich kapłanów, poddanych naszej jurysdykcji, za których jesteśmy odpowiedzialni wobec Boga, przed niebezpieczeństwem grożącym dobru dusz na skutek takiej działalności. Jednocześnie zachęcamy winnych prób naruszenia porządku społecznego w Kościele do zaniechania wszelkich spisków i knowań przeciwko prawowitej Władzy Duchownej i do oddania wszystkich sił pracy duszpasterskiej, w przeciwnym razie *quod Deus avertat*, musielibyśmy przystąpić do zastosowania kościelnego prawa karnego [...]. Wzywamy więc wszystkich biorących udział w pracy sekcji kapłanów przy ZBoWiD, by pomni swego szczytnego powołania kapłańskiego, nie burzyli Mistycznego Ciała Chrystusowego Kościoła, lecz swoją pracą przyczyniali się raczej do Jego wzrostu i rozwoju. Przypominamy im także obowiązek posłuszeństwa złożonego na ręce Biskupa w dniu święceń kapłańskich. Wyrażamy w końcu nadzieję, że to upomnienie pasterskie będzie przez wszystkich przyjęte w duchu Kościoła świętego i w poczuciu odpowiedzialności za sprawy zbawienia dusz Wiernych w Ojczyźnie naszej⁶⁴.

31 grudnia 1950 r. ordynariusz częstochowski wydał dekret w sprawie czasopisma „Ksiądz Obywatel”, stwierdzając, iż w związku z tym, że „co do swego ducha i ujawnionych dążeń, nieprzyjaznych jedności Kościoła, pokrywa się całkowicie z pismem »Głos Kapłana«, odnoszą się do niego postanowienia zarządzenia z 9 grudnia 1950 [r.], zakazujące abonowania, czytania, przechowywania tegoż pisma⁶⁵.”

W późniejszych latach kapłani otrzymali również *pro memoria*, w którym przypomniano im, że ze względu na ich kapłańskie powołanie i obowiązek troski ewangelicznej o dobro wszystkich wiernych nie wolno im brać udziału w działalności politycznej ani partyjnej. Jedyne za zgodą ordynariusza mogli być wysuwani jako kandydaci do rad gminnych, powiatowych i wojewódzkich oraz brać udział w zebraniach publicznych, niezorganizowanych przez władze kościelne. Nie wolno im było uczestniczyć w zebraniach, których celem było zwalczanie instytucji kościelnych, przeciwstawianie kapłanów biskupom oraz osłabianie jedności kapłańskiej i odrywanie od wspólnoty hierarchicznej. Podkreślono, że nie wolno przyjmować urzędów kościelnych *sine provisione canonica*, jak również niekościelnych związanych z odpowiedzialnością i zależnością od kogokolwiek⁶⁶.

Pod wpływem „pasterskiej przestrogi” wydanej przez bp. Kubinę ks. Stefan Królik postanowił zrzec się członkostwa w OKK Katowice, a wielu innych „popadło w apatię”, żaląc się: „nikt nas nie bierze w obronę, gdy jesteśmy bici”. Konsekwencją było również i to, że duchowni bali się zaangażować w działalność komisji księży i w przejęty przez państwo „Caritas⁶⁷”. Podkreślić również należy, że bp Kubina wzywał na rozmowy najbardziej

⁶⁴ T. Kubina, *Przestroga pasterska do Komisji Księży przy ZBoWiD z 29 XII 1950*, „Okólniki Kurii Diecezjalnej w Częstochowie 1950–1955”, s. 9.

⁶⁵ *Dekret bp. Teodora Kubiny w sprawie pisma „Ksiądz Obywatel” z 31 XII 1950*, „Okólniki Kurii Diecezjalnej w Częstochowie 1950–1955”, s. 9.

⁶⁶ AIPN BU, 0648/147/1, Pro memoria skierowane do księży, [b.d.], k. 47.

⁶⁷ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach (dalej AIPN Ka), 230/7787, Doniesienie agencyjne TW Wiśniewski, 13 I 1951, k. 19.

aktywnych „księży patriotów”. Tak stało się np. w przypadku ks. Czechowicza, który po swoim wystąpieniu na jednym ze zjazdów w Katowicach został przez ordynariusza częstochowskiego wezwany do kurii i upomniany⁶⁸.

O napiętej relacji między bp. Kubiną a „księżmi patriotami” świadczył incydent, do jakiego doszło na konferencji duchowieństwa diecezjalnego w Częstochowie 20 września 1950 r. W czasie przerwy ordynariusz nazwał publicznie ks. Maślankiewicza denuncjatorem, wyrażając równocześnie zdziwienie z jego obecności na zjeździe. Proboszcz wielgomłyński pisemnie odniósł się do nietaktownego w jego przekonaniu zachowania biskupa, wyraził żal, że pasterz okazał mu „niezadowolenie, pogardę i obawę”, oraz zapowiedział, że w przyszłości nie będzie brał udziału w zebraniach diecezjalnych, a swój list zakończył ironicznym stwierdzeniem: „Z Częstochowy, z ul. NMP 54 wieją mroźne wiatry w kierunku Wielgomłyn... Nic dziwnego, zima blisko”⁶⁹. Pismo to musiało poruszyć bp. Kubinę, co znalazło wyraz w przeproszeniu ks. Maślankiewicza. Ordynariusz pisał: „Licząc się z niedalekim odwołaniem do Boga na skutek podeszłego wieku i ciężkiej choroby, której skutki nadal trwają, nie waham się przyznać do nieroztropnego kroku, zań żałować i przeprosić [...] Ironiczna uwaga, jaką czyniłem Wielebnemu Ks. Proboszczowi przy okazji ostatniego zjazdu duszpasterskiego, była takim nieroztropnym krokiem, jak sobie to później uświadomiłem. Powiniennem był sprawę, o którą się rozchodziło, raczej załatwić w poufnej z Nim rozmowie. Niestety, nie zastanowiwszy się nad możliwym skutkiem tej uwagi, dałem się porwać chwili. Za to przeproszam Czcigodnego Księdza Proboszcza”. W dalszej części listu wyraził jednak niezadowolenie z zaangażowania ks. Maślankiewicza w ruch „księży patriotów”: „Tym więcej zabolalo mnie, kiedy się dowiedziałem, że Wiel[ebny] Ks[iądz] Proboszcz bierze udział w ruchu, który według mego przekonania zwraca się przeciwko Kościołowi św. i może doprowadzić do schizmy, a nawet do ateizmu”⁷⁰.

Niektórzy kapłani tłumaczyli ordynariuszowi okoliczności swojego zaangażowania w ruch „księży patriotów”. Przykładem może być ks. Mieczysław Wagner, który odnosząc się do oskarżenia o sprzeniewierzenie się dyscyplinie kościelnej przez udział w zjazdach „Caritasu” w Kielcach i Warszawie, wyjaśniał, że został na nie zabrany przymusowo. „Oświadczam, że nigdy nie przyszło mi nawet na myśl wyłamywać się spod dyscypliny kościelnej, czemu dałem dowód, gdy mnie namawiano na zjazd partyzantów latem ubiegłego roku. Byłem, jestem i pozostanę wiernym Kościołowi świętemu, nawet gdyby mi miała śmierć grozić. Czernianie mnie jako renegata przez niezyczliwych księży nie dotknie mnie, bo mam sumienie czyste wobec Boga, Kościoła i swego ordynariusza. Boli mnie bardzo niesłuszny zarzut, a przecież przez 23 lata w diecezji dałem dowód wiernej służby Arcypasterzowi. Powyższe potwierdzam na krzyż święty i ewangelię”⁷¹. Tłumaczył, że również przymusowo został zabrany na konferencję

⁶⁸ *Ibidem*, Pismo szefa Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Częstochowie do Naczelnika Wydziału V WUBP w Katowicach, 16 I 1951, k. 20.

⁶⁹ AACz, AP 123, Pismo ks. Eugeniusza Maślankiewicza do bp. T. Kubiny, 21 IX 1950 r., k. 33.

⁷⁰ *Ibidem*, Pismo bp. T. Kubiny do ks. Eugeniusza Maślankiewicza, 24 IX 1950, k. 34.

⁷¹ AACz, AP 221, Pismo ks. Mieczysława Wagnera do Kurii Diecezjalnej w Częstochowie, 8 II 1950 r., b.p.

pokojuwą zorganizowaną 5 czerwca 1950 r. w częstochowskim teatrze⁷² oraz na zebraniu w Katowicach 14 listopada 1950 r.⁷³

Kapłani pozostający w wierności hierarchii kościelnej negatywnie odnosili się do „księży patriotów”. Dziekan dekanatu radomszczańskiego ks. Marian Jankowski skutecznie zniechęcał do udziału w organizowanych przez OKK w Łodzi konferencjach powiatowych, wydatnie wpływając na obniżenie frekwencji. Z premedytacją organizował spotkania dekanalne w tym samym dniu, co OKK swoje konferencje. Prowadził indywidualne rozmowy z duchownymi, ostrzegając, że dalsze trwanie w ruchu będzie się wiązało z konsekwencjami w postaci kary suspensy⁷⁴. Ksiądz Franciszek Musiel 13 marca 1952 r. w referacie wygłoszonym na konferencji księży dekanatu częstochowskiego napiętnował działalność „księży patriotów”, godzącą w jedność duchowieństwa, co stało się jednym z powodów wezwania go do Prezydium MRN w Częstochowie⁷⁵. Ze strony części konfratrów „księży patrioci” spotykali się z bojkotem towarzyskim, jak również odmawiano im pomocy duszpasterskiej, np. w spowiedzi rekolekcyjnej⁷⁶. Proboszcz parafii Krzepice ks. Klemens Gawlikowski zabronił wikariuszowi ks. Marianowi Wieczorkowi czynnie zaangażowanemu w ruch „księży patriotów” czytania „Księdza Obywatela” i wygłaszania kazań pozytywnie oceniających PRL⁷⁷.

ZAKOŃCZENIE

Formalnie do „zbowidowskich” komisji księży należało 41 duchownych diecezji częstochowskiej, co stanowiło niespełna 9 proc. tegoż prezbiterium. Grono sympatyków było znacznie większe, liczyło bowiem prawdopodobnie 54 księży⁷⁸. W tym przypadku trudno jednak ustalić stopień zaangażowania w prorządowy ruch, nierzadko ograniczało się ono do biernego uczestnictwa w zebraniach. Wśród sympatyków z pewnością wyróżniali się księża: Stanisław Kopeć, Marian Krzyżanowski, Józef Krzyżanowski, odznaczeni za zasługi dla postępowego ruchu księży przez władze państwowe.

Motywy zaangażowania były różnorodne. Wydaje się, że dominowały kwestie materialne i ambicjonalne. Nie brakowało duchownych, którzy w ruchu „księży patriotów” szukali ochrony przed ewentualnymi represjami z powodu przynależności do organizacji

⁷² *Ibidem*, Pismo ks. Mieczysława Wagnera do bp. Kubiny, 6 VI 1950 r., b.p.

⁷³ *Ibidem*, Pismo ks. Mieczysława Wagnera do Kurii Diecezjalnej w Częstochowie, 15 XI 1950 r., b.p.

⁷⁴ AAN, OKK Łódź 176, Sprawozdanie nr 4 OKK przy ZBoWiD w Łodzi za listopad 1950 r., k. 163; *ibidem*, Sprawozdanie nr 5 OKK przy ZBoWiD w Łodzi za miesiąc grudzień 1950 r., k. 159; *ibidem*, Sprawozdanie nr 7 OKK przy ZBoWiD w Łodzi za okres I kwartału 1951 r., k. 137.

⁷⁵ AAN, UdsW 18/90, Pismo Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Częstochowie Referat do spraw Wyznań do Prezydium WRN Referat do spraw Wyznań, 14 III 1952 r., k. 1.

⁷⁶ AAN, OKK Łódź 176, Sprawozdanie z działalności OKK przy ZBoWiD w Łodzi (16 III 1950 – 15 IX 1951), b.p.

⁷⁷ A. Kobus, *Miasto Krzepice w dokumentach bezpieki. Historie tajne, kontrowersyjne i ciekawe*, Piotrków Trybunalski 2015, s. 85–91.

⁷⁸ Ze względu na ograniczenia wydawnicze zrezygnowano z podania wykazu częstochowskich księży sympatyków.

niepodległościowych w czasie okupacji niemieckiej. Niestety byli również tacy, którzy nie dochowali wierności celibatowi, dając bezpieczeństwo pole do szantażu. W kilku przypadkach można mówić o pobudkach ideologicznych. Kwestie te wymagają jednak dalszych, bardziej pogłębionych badań.

Choć biskupi odnosili się do „księży patriotów” negatywnie, to jednak nie nękali ich karami, ograniczając się do reprimendy słownej, wpływając na ich rezygnację z udziału w tym ruchu bądź powierzonych funkcji. Udział w prorządowych organizacjach nie przeszkodził niektórym z nich w uzyskaniu awansu w postaci nominacji na rządców parafii. Nie odnotowano przypadku pozbawienia „księdza patrioty” funkcji dziekańskiej czy wicedziekańskiej. W przypadku translokaty otrzymywali oni co najmniej równorzędne parafie.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

Źródła archiwalne

Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej, Akta personalne.

Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Główna Komisja Księży przy ZBoWiD 1950–1956; Okręgowa Komisja Księży przy ZBoWiD w Katowicach 1950–1955; Okręgowa Komisja Księży przy ZBoWiD w Łodzi 1950–1955; Urząd do spraw Wyznań.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach, Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Katowicach.

Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie, Akta personalne.

Archiwum Państwowe w Łodzi, Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Łodzi.

Źródła opublikowane

„Okólniki Kurii Diecezjalnej w Częstochowie 1950–1955”.

Wspomnienia

Owczarek S., *Być zaangażowanym, być księdzem*, Warszawa 1982.

Periodyki

„Kuźnica Kapłańska” 1954.

„Książd Obywatel” 1951.

OPRACOWANIA

- Bankowicz B., *Komisja Księży przy ZBoWiD (1949–1955)*, „Chrześcijanin w Świecie” 1994, nr 1.
- Bankowicz B., *Ruch „księży patriotów” 1949–1955, czyli koń trojański w polskim Kościele katolickim* [w:] B. Bankowicz, A. Dudek, *Ze studiów nad dziejami Kościoła i katolicyzmu w PRL*, Kraków 1996.
- Dziurok A., *Kruchtoizacja. Polityka władz partyjno-państwowych wobec Kościoła katolickiego w latach 1945–1956 w województwie śląskim/katowickim*, Katowice 2012.
- Kapuściński J., *Wspomnienia ks. Jana Brodzińskiego (1904–1975) z pobytu w obozach koncentracyjnych w Sosnowcu, Gusen i Dachau* [w:] *Wspomnienia wojenne 1939–1945 księży diecezji częstochowskiej*, oprac. ks. J. Kapuściński, ks. J. Związek, Częstochowa 2012.
- Kobus A., *Miasto Krzepice w dokumentach bezpieki. Historie tajne, kontrowersyjne i ciekawe*, Piotrków Trybunalski 2015.
- Kostrzewski P., *Aktywność polityczno-społeczna „księży patriotów” diecezji częstochowskiej (1949–1955)*, „Zeszyty Historyczne. Prace Naukowe Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie” 2021, t. 19.
- Kostrzewski P., *Ingerencje władzy komunistycznej w politykę personalną diecezji częstochowskiej w latach 1945–1989*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 2021, t. 48.
- Markiewicz T., *„Księża patrioci” w latach 1949–1955* [w:] *Stosunki między państwem a Kościołem rzymskokatolickim w czasach PRL*, red. A. Chojnowski, M. Kula, Warszawa 1998.
- Mikołajczyk M., *Problemy religijno-moralno-społeczne diecezji częstochowskiej w latach 1945–1989 wynikające z ówczesnej sytuacji politycznej*, Częstochowa 2002.
- Mikołajczyk M., *Władza ludowa a diecezja częstochowska*, Częstochowa 2000.
- Myszor J., Mirek A., *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL. Suplement*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 2008, t. 41, z. 1.
- Poniński A., *Początki ruchu „księży patriotów” w południowej części diecezji wrocławskiej* [w:] *Władze komunistyczne wobec Kościoła katolickiego w Łódzkiem 1945–1967*, red. J. Wróbel, L. Próchniak, Warszawa 2005.
- Stachewicz K., *Dzieje ruchu „księży patriotów” w Polsce Ludowej*, „Ethos” 1997, nr 1.
- Stanaszek B., *Diecezja sandomierska w powojennej rzeczywistości politycznej 1945–1967*, Sandomierz 2006.
- Thiriet D., *Marks czy Maryja? Komuniści i Jasna Góra w apogeum stalinizmu (1950–1956)*, tłum. J. Pysiak, Warszawa 2002.
- Właźlak W., *Dzieje diecezji częstochowskiej w okresie działalności biskupa Zdzisława Golińskiego (1951–1963)*, Kraków 2000.
- Związek J., *Diecezja częstochowska* [w:] *Encyklopedia katolicka*, Lublin 1979, kol. 851–852.
- Związek J., *Martyrologium kapłanów diecezji częstochowskiej w czasie II wojny światowej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1976, t. 4.
- Żaryn J., *Kościół a władza w Polsce (1945–1950)*, Warszawa 1997.
- Żurek J., *Ruch „księży patriotów” w województwie katowickim w latach 1949–1956*, Warszawa-Katowice 2009.

Udział duchowieństwa diecezji częstochowskiej w tzw. ruchu „księży patriotów” (1949–1955)

Artykuł przedstawia udział duchowieństwa częstochowskiego w tzw. ruchu „księży patriotów”. Podaje liczbę kapłanów należących do OKK w Katowicach, OKK w Łodzi, przybliża motywy ich zaangażowania, funkcje pełnione w strukturach centralnych i regionalnych, charakteryzuje formy aktywności polityczno-społecznej. Porusza kwestię stosunku biskupów częstochowskich – Teodora Kubiny i jego następcy Zdzisława Golińskiego – oraz pozostałych konfratrów do „kapłanów patriotów”.

SŁOWA KLUCZOWE

diecezja częstochowska, „księża patrioci”, bp Teodor Kubina, bp Zdzisław Goliński

Participation of the Priests of Częstochowa Diocese in the So-called “Patriotic Priests” Movement (1949–1955)

The article presents the participation of the Częstochowa clergy in the so-called “Patriotic Priests” movement. It gives the number of priests belonging to the District Priests’ Commission in Katowice and the District Priests’ Commission in Łódź. It also brings closer the motives for their involvement, the functions they performed in central and regional structures, as well as characterises the forms of political and social activity. It raises the question of the attitude of the bishops of Częstochowa – Teodor Kubina and his successor bishop Zdzisław Goliński – and the other confreres to the “patriot priests”.

KEYWORDS

Częstochowa dioces, “patriotic priests”, bishop Teodor Kubina, bishop Zdzisław Goliński

KS. PAWEŁ KOSTRZEWSKI – doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, magister licencjat teologii, absolwent Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej i Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, archiwista w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie i wykładowca historii Kościoła w Wyższym Instytucie Teologicznym w Częstochowie. Przedmiotem jego zainteresowań badawczych są dzieje Kościoła katolickiego w okresie okupacji niemieckiej i PRL. Autor m.in. książek: *Dzieje miasta i parafii Krzepice w okresie okupacji niemieckiej w latach 1939–1945*, *Ks. Edward Stasiewicz, proboszcz i działacz społeczny*.

FR. PAWEŁ KOSTRZEWSKI – doctor of humanities in history, MA and Licentiate in theology, as well as a graduate of the Major Seminary of the Archdiocese of Częstochowa and the Jan Długosz Academy in Częstochowa. He is an archivist at the Archives of the Metropolitan Curia in Częstochowa and a lecturer in Church history at the Higher Theological Institute in Częstochowa. The subject of his research interests is the history of the Catholic Church during the German occupation and the Polish People's Republic. He is the author of, among others, *Dzieje miasta i parafii Krzepice w okresie okupacji niemieckiej w latach 1939–1945* [The history of the town and parish of Krzepice during the German occupation in 1939–1945] and *Ks. Edward Stasiewicz, proboszcz i działacz społeczny* [Fr. Edward Stasiewicz, pastor and social activist].